

M E T A M O R P H O S I S T R A N S Y L V A N I A E

1. TÖRTÉNELMI PÉLDA A VÁLTOZÁSRÓL.

BIRÓ VENCEL dr. nemrég megjelent történeti monográfiája¹ a leopoldi diplomát követő korszak feltárásában *Erdély elnyugatiasodásának* jegyeit elemzi s rámutat a XVIII. századforduló lényegére, mely *nemcsak hatalomváltás, hanem közszellembeli váltás is*. A fejedelem a guberniumnak adja át helyét s egyidejűleg Bécs és a nyugati szellem hatására új intézmények, új szokások, új kultúrfölfogás, valamint új életmód alakul ki. *Metamorphosis Transylvaniae* – Apor Péter szavaival.

A történetíró szemléletében azonban a *Metamorphosis Transylvaniae* jelentésében és jelentőségében is lényegesen kiszélesül. Apor Péter, a kortárs-író előtt jobbra csak az titulusok, az vendégségek, a régi Erdélynek köntösi, az erdélyiek régi nyájassága és utazása a fontos, meg az, hogy micsoda szekereken jártak magok régen az erdélyiek, azután az régi erdélyiek lakodalmiról és házasságiról, az régi erdélyiek temetésiről, s más effélékről emlékezik meg², mert a változásnak csak külső jegyei izgatják, a lényeg: a „náj módi“-ban mutatkozó elnyugatiasodást felfogni s jelentőségét megérteni nem képes. Ő – mint írja – „Erdélynek régi alázatos együgyűségében holtig megmaradott“, a merev konzervatív előtt érthetetlen, hogy „az átalakulások jellegmódosulással járnak“. Pedig Apor Péter művelt és cselekvő ember volt. Szemlélete azonban szűk és felületes. Különösképpen a történetíró új adatainak világában, amelynek nyomán nyilvánvaló, hogy az 1690. évihez hasonló helyzetalakulás feladatkérdés, tehát közszellemalakító.

Ebből a szempontból az altorjai gróf életműködése, korának közszellemváltozása s egyáltalán az az új életforma, amelyet a történetíró Erdély e korszakából bemutat, nagy tanítás mindannyiunknak, akik „csak most kezdünk teljes tudatára ébredni az 1918. évi uralomváltás jelentőségének és következményeinek“³.

¹ Dr. Bíró Vencel: *Altörjai Gróf Apor István és kora*. Az Erd. Kat. Akadémia kiadása, Cluj, 1935.

² Báró Apor Péter: *Metamorphosis Transylvaniae*, 1736.

³ Dr. Gyárfás Elemér: *Előszó Dr. Bíró Vencel munkájához*. 4. l.

2. MAGUNK REVIZIÓJA.

AZ ÚJ „METAMORPHOSIS TRANSYLVANIAE“ tehát a történelmi példa alapján – kétszáz esztendővel azután, hogy Apor Metamorphosisát befejezte – nem fakadhat amahhoz hasonlóan konzervatív elhárításból. Mert az, ami Erdély földjén az utóbbi évtizedekben végbement most sem egyszerű, külsőséges, formai átalakulás, hanem a szellemet is alakító és megérlelő. Tehát időszerű látást és megfontolást kíván. Az új „Metamorphosis Transylvaniae“ nem apori sírám, hanem feladatkönyv, mert „azok az alapvető fogalmak és meggyőződések, amelyeket (az erdélyi magyarság) régi életéből hozott magával, többé nem fejezik ki az életet, a valóságot magát“, ... mert „az az önvédelem, amelynek lényege az, hogy „nem felejt és nem tanul“, az elme és a szív összehuzódása, megkeményedése, elzárkózása a valóság parancsai elől“ és mert „előítéletei vannak, melyek meddők és pusztítók, melyek miatt nem tudja felismerni és követni az önfeláldozó kötelesség és szolgáló szeretet isteni parancsát, melyben élete és jövője van“.⁴

Ennek megfelelően az új „Metamorphosis Transylvaniae“ lényegét *Makkai Sándor* immár öt esztendeje, hogy a *Magunk revíziójában* megfogalmazta, azonban közkinccsé és a megfontolás anyagává még sem lett. Részben mert sokan nem épen így látták és látják a tényeket s ezért önmaguk szempontjából legalább is joggal maradnak meg – mint Apor Péter – „régii alázatos együgyűségük“-ben, de azután nagy a száma azoknak is, akik – mit tagadjuk – még a külső változásokra sem nagyon ijednek fel.

A *Magunk revíziója* azonban a nagy szélcsend ellenére is a változás tanúságtétele. Kívánalmait első megjelenése óta egyazon hangsúlyozással hirdetik a tények: a változás kényszerű parancsai. Közelebről: 1. „Nemzeti öntudatunknak mindenképen, bármi sorsban is meg kell változnia, újulnia, tisztulnia.“ 2. „Az erdélyi magyar kisebbség élete a társadalmi megszervezkedésen fordul életre vagy halálra.“ 3. „Az intellektuális pályán maradtak vagy leendők kis serege nemzeti jelentőséget csak mint a népért élő, a nép közt élő, a népet szolgáló vezető réteg nyerhet.“ 4. „Egész lelki és szellemi életünknek, kultúránknak vissza kell hajolnia a néplélek mélységeibe és onnan kell öntudatra hoznia, kiművelnie és a világ előtt is megmutatnia mindazt, amiért joga van élnie a magyarnak.“ És végül 5. „A nemzeti öntudat revíziójának és a társadalmi megszervezkedésnek gyümölcsei a fiatal nemzedék számára érnek.“⁵

A változás hirdetőin, úgy látszik, betelik a törvény. Az új magatartás követelését bár a régi elégtelenségének érzete váltja ki, kezdetben mégsem tud közösségi jelenséggé általánosulni, hanem csak a gondolkodó és értéktudattal megáldott személyiség kizárólagos, szubjektív „norma-élménye“ marad.⁶ A közösség lassabban mozdul az új felé, a változás konzekvenciáit csak idők múltán teszi központi életparancsá. Ezért a *Magunk revízióját* ma is forradalmi iratként kell emlegetnünk. Így „Az élet kérdezett“ tanulmánykötetben⁷ új kiadását nem a múlt emlékeként, hanem a jövő

⁴⁻⁵ Makkai Sándor: *Magunk revíziója*. Cluj, 1931, 18., 30., 51. és 65. l.

⁶ Joó Tibor: *A korszellem mint történetfilozófiai kérdés*. Athenaeum, 1933, XIX. k. 1–3. f.

⁷ Makkai Sándor: *Az élet kérdezett*. Tanulmányok. Budapest, 1935, I–II. k.

iránymutatójaként olvassuk. A félévtized újszerűségéből mit sem faragott le. Más szavakkal: az erdélyi magyarság élete ma alig több lényegében, mint öt évvel ezelőtt.

3. ERDÉLYI ÉLETVÁLTÁSUNK LÉNYEGE.

A FEJLŐDÉS e lassu üteme meggondolkoztató. Hiszen az erdélyi magyarság új fordulatu életének számtalan olyan külső jelensége van, amelyek kényszerítő erőnek látszanak. Így

Erdély az impériumváltozás folytán kiszakadt abból a politikai egységből, amelyet számára megelőzőleg a *középeurópai* hatalom: az Osztrák-Magyar-Monarchia jelentett s új közjogi helyzetében a *Balkán* és *Keleteurópa* határállamának: Romániának tartománya lett;

az erdélyi magyarság kiszakadt a középeurópai magyar nemzettestből s mint *kisebbségi népcsoport* új életkeretbe állítatott;

a kisebbségi életkeret szükségszerűen építi át az erdélyi magyar társadalom belső struktúráját: az arisztokrácia elveszíti feudális jelentőségét, a kapitalista réteg idegen érdekek szolgálatába húzódik, a hivatalnok-középosztály meggyérül és a maradék megnemul; életerős társadalmi réteggént csak a papi, nevelő és szabadpályák „*értelmisége*“, valamint a földművesek, iparosok, kereskedők és munkások „*népi*“ kategóriája vehető számba;

a tulajdonképpen kétrétegűvé egyszerűsödő erdélyi magyar társadalom az egyének és társadalmi funkciók viszonyát is válság elé állítja: az értelmiségnek kénytelen-kelletlen a *vezetés* kínálkozik feladatul a lassacskán, de épülő *népközösségi szervezetekben*;

végül a népközösségi szervezetek világában elkülönül a *közművelődési, gazdasági és társadalmi munka* a maga külön központjaival és szerveivel.

Ezek a változás *külső jegyei*, amelyeknek tényszerűsége felett ma már nem igen lehet vitatkozni.

4. KÖZSZELLEMÜNK VITATÁSA.

VITA TÁRGYA azonban ma is a változásoknak megfelelő közszellem problémája, amely legutóbb is éles megkülönböztetésre vezetett, amikor egy magyarországi fiatal író, Boldizsár Iván, a Napkelet lapjain s a Tanu szerkesztője, Németh László, terjedelmes romániai útirajzában az erdélyi magyarság életéből a külső változások és a közszellem közötti mérhetetlen űr megfigyelését viszik nyilvánosságra.

Németh László várakozását nagyszerű kérdőhasonlattal beszéli el: „magas nyomás alatt nem válhat-e gyémánt a szénből?”⁸ Boldizsár Iván hasonlata azonban már ítélet: Olyan az erdélyi magyarság tespedő állapota, mint a vízbedobott emberé: „Hiába tökéli el, hogy minden körülmények között szárazföldi lény marad és a vízbenélők egyetlen mozdulatát sem utánozza; ha nem úszik, menthetetlenül

⁸ Németh László: Magyarok Romániában. Tanu, 1935, III–IV. 175. l.

elmerül. Az ember szárazföldi lény marad, ha úszik is; csak alá ne nyomják a fejét végleg, csak el ne engedje magát önként; majd biztosan akad idő és alkalom, hogy szárazföldrejusson megint!“ Elismeri azonban, hogy „ebben a magatartásban sok van a hősiességből“, de mégsem tud a politikai konokság számára mentséget találni. Mert látnia kell a ténybeli változásokat s ugyanakkor hiába keresi a magyarság magarevízióját: a kétrétégűség konzekvenciája; a népvezetés és a népközösségi szervezetek jobbára csak formai jelentőségük.

A közszellembeli tespedés eredménye ez: az erdélyi magyarság életében még mindig nélkülözött az új történeti élethelyzet által kiváltott *teljes és eredeti emberi magatartás*. Ezzel szemben a régi tisztelete *konzervativizmusként* ma sem kis mértékben meghatározó tényező. Sőt vannak szép számmal, akik a *szabadelvűségnek* meghaladott társadalmi és gazdasági tételeit igyekeznek normaként prédikálni s nemzeti gyengeségünket szólamos hídveréssel látják megerősíthetőnek. A *történelmi materiálisták* viszont egyoldalúságukban az elnyomatás tényét egyszerű anyagi problémaként kezelik s hirdetik – minden különösebb meghallgatás és eredmény nélkül – a „dolgozók“ nemzeti határokon felüli szolidaritását. És végül meg kell vallanunk, hogy az *egyetemes kereszténység* leginkább kínáló parancsai: az isteni törvényekből folyó emelkedettebb emberi kötelességérzet, a felebaráti szeretet, a közjó, a tulajdon észszerű felhasználása, a társadalmi organizmus erkölcsi tartalma sem több a mi életünkben, mint pusztá figyelmeztető kőtáblák – Mózes vilámló haragja nélkül. Pedig *a változáshoz alkalmazkodó teljes és eredeti új magatartás az új helyzetben észszerű alkalmazkodást kíván, az építő munkában fegyelmet követel, s határozottan tiltakozik az egyoldalúság és a közömbösség ellen.*

5. ÚJ KÖZSZELLEMÜNK PILLÉREI.

A VITATOTT KÖZSZELLEM kérdésében azonban nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a magunk revíziója csak megértésből s az egyéni hivatásról, valamint a „mi társadalmunk“ lényegéről alkotott nézetek átváltásával jöhet létre. Egymástól nehezen elválasztható hármastétel (kultúrszellem és kultúrfok, hivatástudat, és társadalmi önismeret) s rendszerint máris magukban hordozzák az önrevízió tartalmát.

a) **Az erdélyi magyar kultúra** kérdésében azonban élénk különbséget teszünk *a szerzett műveltség* és *a művelődésbeli hagyományok*, elsősorban *a népi jellegű műveltség* között. Magatartásunk szempontjából ugyanis ez utóbbi sajátos magyar kultúrszellemével a legellenállhatatlanabb alakító erő. Mert ha a külső hatalomtól elvonatkoztatott lelki magyarságot kell öntudatosítanunk¹⁰, akkor e lelki magyarságot mi sem biztosíthatja jobban, mint ép az erdélyi magyarság kultúrájának szellemi tartalma. Közszellemünk építésében azonban nem kis jelentősége van a szerzett műveltségnek sem. Csak a műveltség alatt a legtágabb értelemben mindazt

⁹ Boldizsár Iván: Erdély második Trianonja. Napkelet, 1935 novemberi szám.

¹⁰ Makkai Sándor: Magunk revíziója, 46–47. 1.

értsük, ami valamely szerepvállalásnál (legyen az értelmiségi munka, vagy pedig földművelés), mint a legszükségesebb alap, nélkülözhetetlen s a közösség értékmérője. A kiművelt emberfők és a színvonalas tömegkultúráltságában belátásra bírható köznép a maga helyén és szerepkörében külön fajsúlyú műveltségét egyazon eredményességgel gyümölcsöztetheti. Csak gondoljuk el, hogy számunkra a magyarságot a körülmények kényszere valóban megfosztotta a külső hatalom támaszától, minek folytán szükségszerűen útban van a lelki magyarság öntudatosulása, – s ha most a magyarság minden egyese, értelmisége és köznépe, a maga szerepkörében és szerzett műveltségéből folyó tudásával, valamint alkotásokra kész emelkedettebb szellemével hozzálát a nemzetrészt építő munkájához, – úgy az *önállóságnak, a magabizásnak és a céltudatosságnak szelleme* általánosulhat. S az új erdélyi magyar közszellem már is megszületett.

b) Az erdélyi magyar hivatástudat kérdése a megalapozó műveltséget követően a belső szerepvállalás problémája. Nemzeti öntudatunk revíziójából ugyanis önként folyik, hogy az önállóság, a magabizás és a céltudatosság szelleme *az önfenntartásnak és a saját erők felfokozásának új lehetőségei* felé törekszik. Az értelmiséget vezetőréteggé avatja, a népet pedig dolgozó közösségekben fogja össze. Ebből kifolyólag *a szervezés* fejezete ez, mely a szükségletekhez és lehetőségekhez alkalmazkodóan társadalmi, gazdasági és közművelődési szerepkört tár elénk. És részletezhetnénk, – beszélve a politikai szervezkedés, a jogvédelem és a népegészségügy, a szövetkezetek és a gazdasági szakszervezés, az iskola és a közművelődés szerepéről, ugyancsak a propaganda és felvilágosítás, valamint a vezetőnevelés hivatásáról. Helyzetváltozásunk külső jegyeinek megfelelő és nemzeti öntudatunk szükséges revíziójából folyó társadalmi berendezkedésre gondolunk, amelynek mozgató ereje: hivatástudat, megmagyarázója pedig: helyzetismeret: az erdélyi magyar társadalomszemlélet.

c) Az erdélyi magyar társadalomszemlélet alatt azonban ne értsünk nagyképű elméletet. Egyszerű *önismereti forma* ez. Egyrészt amolyan *statisztikai kimutatás* népünk számarányáról, elszórtságáról, foglalkozásbeli megoszlásáról, gazdasági erőink mennyiségéről és lehetőségeiről, közművelődésünk helyzetéről, egészségügyi viszonyainkról, egyházi és társadalmi szervezeteink szerepéről, a román államban megszerzett közművelődési, gazdasági és társadalmi-politikai súlyunkról, másrészt *őszinte bírálat* önmagunkról: kihasználatlan gazdasági erők és lehetőségek, hiányzó és nélkülözött közművelődési, jogvédelmi vagy egészségügyi intézmények és szervek, belső társadalmi ellentétek számbavétele és megfontolása. Természetesen bennfoglalóan az imperiumváltozás kiépítette új erdélyi magyar életkeret *fejlődésrajzát* is: lássuk mi maradt meg, mi veszett el, mi hiányzott és mit alkottunk?¹¹

¹¹ Ebből a szempontból egészséges kezdemény volt az *Erdélyi Magyar Évkönyv*, ma jelentős munkát végez *Fekete Nagy Mihály* bucaresti i sajtótudósítója: a Carpatpresse.

TERMÉSZETESEN mindezt lehet a hiányoldalról is szemlélni. Mi hiányzik ahhoz, hogy Erdélyben a magyarság új közszelleméről beszélhessünk? A magyarországi utazók legutóbb ezt cselekedték. Megállapításaik fölött azóta is dúl a vita¹², de alig termelt többet, mint egyoldalú tiltakozást. Pedig, ha igaz az, hoíy „önmagunk örökös emésztése, öntudatosítása mindinkább háttérbe szorul és az új alkotások kora köszönt be“, akkor elvértve bár, de találkozhattunk volna érdemleges és helyzetismertető felvilágosításokkal is. Így pl. nagyon nélkülöztük társadalom-, művelődés- és gazdaságpolitikánk őszinte beszámolóját *ez alkalomból* és azok részéről, akiket az elmarasztalás illetett. Mert a Magyar Párt értéke fölötti vitánál kétségtelenül maradandóbb értékű lett volna az új Metamorphosis Transylvaniae komoly megfontolása. Hiszen nehezen tagadhatjuk le, hogy valami történik körülöttünk és bennünk. Soha ennyire nem jutottunk közel önmagunk tétlenségének, tespedésének, széthullottságának és gyengeségének tudatához, mint ép a közel multban. Érezzük és tudjuk, hogy erőfeszítéseket kell tennünk, hogy magáraitalt nemzettársadalmunkat lezárt, fegyelmezett és a közjó érdekeit szolgáló népközösséggé avassuk, s hogy közösségünk minden egyes tagja, értelmisége és köznépe egyaránt, a maga szerepkörét kellő tudással és megértéssel tölthesse be.

6. ÉLET ÉS ÍRÁS.

A VÁLTOZÁS KIVÁNALMAI mindenesetre a közeljövőben mind kevésbé rejthetők véka alá. Mindenki érzi, tudja. Így az az érdekes szópárba is, mely politikánk és irodalmunk kérdésében lezajlott, a legközelebről érintette sok életkérdésünket.

Gyárfás Elemér indította és tartotta felszínre az „élet és írás“ vitáját. Lényege: „lehetnek-e más céljai egy létért küzdő nemzettörődék irodalmának, mint közéletének? Nem életérdeke-e az irodalomnak is e nemzettörődék életcéljainak intuitív meglátása, közfelfogássá tétele s e célkitűzéseknek tetszetős és kívánatos formában a közvélemény elé állítása?¹³ Vajjon képes-e irodalmunk – annak értelmében, hogy „az irodalom mindig a melegágya, az útpítője a nagy feladatoknak, a döntő átalakulásoknak“ – „nagy vezető gondolatok kitermelésére és hirdetésére“?¹⁴ És vajjon megáll-e az az állítás, hogy a problémafelvető „összetéveszti a szépirodalom hivatását a publicisztikáéval, mindkettőt pedig a társadalmat szervező egészen más természetű munkával“?¹⁵

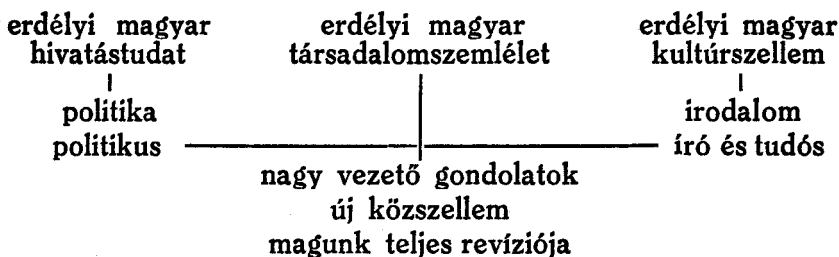
¹² Az erdélyi vitacikkek száma ma már meghaladja a huszonötöt. Testes bibliográfiát állíthatnánk össze. A kérdés lényegében azonban ennek ellenére mind nehezebb eligazodni. A véleménynyilvánítók ugyanis igen könnyen tévednek az egyoldalúságba. Így jobbára csak önmagunk dicsérete jelentkezett – szemben az ócsárlásnak vélt kritikával. De a tárgyilagosságra törekvőknél is nélkülözött az érdemek (nagyobbrészt *egyéni érdemek*) határozott, elismerése. Ebből a szempontból saját-magunkat is el kell marasztalnunk (És mi következik ezután? Szélgjegyzetek Boldizsár Iván cikkéhez és vitájához. Erdélyi Tudósító, 1936, XIX. évf. 1. sz.).

¹³ Gyárfás Elemér: Kultúrpolitikánk. Előadás a Kemény Zsigmond Irodalmi Társaságban 1935 december 8.-án. Erdélyi Lapok, 1935, IV. évf. 263. sz.

¹⁴ Sulyok István dr.: Élet és írás. Erdélyi Lapok, 1935, IV. évf. 276. sz.

¹⁵ Reményik Sándor: Erdélyi politikánk és erdélyi irodalmunk. Pásztortűz, 1935, XXI. évf. 23–24. szám.

Az „élet és írás“ vitája életkérdéseink egész sorát állítja elénk Szemléltetően:

E FEJLŐDÉSI UTNAK SZAKASZAI külön figyelmet érdemelnek. A politikának mindenekelőtt szélesülnie kell az erdélyi magyar hivatástudat szolgálatában, mely tiltakozik az egyoldalúság ellen s széleskörű népi politikát követel sajátos társadalomszervezési, védelmi, önfenntartási, közművelődési és nevelési programmal. De a szépirodalomnak is ki kell lépnie az önmagáért-létezés elefántesontornyából s hirdetnie az erdélyi magyar kultúrszellem öntudatalakító lényegét. És figyelmen kívül nem hagyhatók a közvetítők sem: egyrészt a politikai irodalom és közírás kérdése, másrészt a tudomány problémája. A politikai irodalom és közírás hivatása ugyanis az, ami a politikum „jéghegyét“ felolvasztja s a politikai közvéleményalakításon keresztül alkalmassá teszi arra, hogy „megihesse az erdélyi tollakat“. Eddig sajnos politikai irodalmunk és közírásunk mereven zárkozott el vagy a szolgáltatáttételben, vagy a meddő bírálatban. Pedig napilapjaink közül egy legalább vállalhatná a gátlás nélküli *ügyszolgálatot*, nem egy politikai gondolatnak, hanem *a magyarság ügyének* szolgálatát. Az erdélyi tudomány szerepénél pedig gondolunk az erdélyi magyar történetírásra, irodalom- és nyelvtudományi munkára, a társadalomkutatásra s ennek keretében: a szülőföldismeretre, a néprajzra és mindenekelőtt a statisztikára. Különös igénytelenség ugyanis, hogy az új tanulónemzedék előtt messze, távoli szükségletté egyszerűsödött a tudománykedvelés. Pedig új közszellemünk pillérei között nyilvánvaló, hogy az erdélyi magyar társadalomszemlélet nem lényegtelen, sőt vannak, akik tudományos és gyakorlati eredményekre támaszkodva azt bizonygatják, hogy a társadalom teljes ismerete és helyes szemlélete nélkül társadalomépítésről nem is beszélhetünk (pl. Gusti professzor).

A politikus, az író és a tudós tehát az a három személyiség, mely közös összemunkálásban alkotni képes. Mégpedig a látható eredményeken túl – „nagy vezető gondolatokat“: közszellemet is. Azonban ne felejtjük itt, hogy az értelmiség tekintélyes része és a nép nem alkotóképes, de az erdélyi építésben nekik is részt kell venniök. E ponton a kérdés elsősorban kultúrpolitikává szélesül: az értelmiségnevelés és a népnevelés problémaköre ez.

EGY FIATAL IRÓNK nemrég „társadalomalakító irodalom“-nak, „sorsirodalom“-nak nevezte a népnevelő iratokat s ezzel a

kérdés lényegét ragadta meg.¹⁵ Valóban Erdélyben széles néprétegeink öntudatosításában eléggé nem hangsúlyozható az a szerep, amit különösképp a *Magyar Nép*, az *Erdélyi Iskola* és a kezdő *Hasznos Könyvtár* jelentenek. A népnevelés végre helyet kapott terveink között. Az eredmények természetesen még értékelésre várnak, mert az írás és az élet kétféle: népkönyvtáraink helyzetéről szomorújelentéseket írhatnánk,¹⁶ népnevelő szervezeteink pedig még mindig az ember és részben az anyag híjján csak formális alakulatok. Az ember híjján – mondjuk, – mert nem ringathatjuk magunkat abba az illúzióba, amelyet a Boldizsár-vitában sokan hangoztattak, hogy értelmiségünk megteszi, és pedig: teljes mértékben, kötelességeit a nép között s mert úgy látjuk: fiatal értelmiségünk nevelése sem történik ebbe az irányba. Ez már azonban egyrészt meddő bírálatra vezetne, másrészt nevelési probléma, amelyen viszonylag nem nehéz segíteni.¹⁸

7. AMI EZUTÁN KÖVETKEZIK.

AZ ÚJ METAMORPHOSIS TRANSYLVANIAE lényege az említett és nem említett, de nyilvánvaló jelenségek alapján talán nem is vitatható. Az a sok ankét, vita és szóbeszéd, ami a kérdésről tudatosan vagy csak ösztönösen, mérsékletből vagy indulatból elhangzott és elhangzik, mind azt bizonyítják, hogy valami megismertté kezd lenni. De ugyanide mutatnak mindazok a kezdemények is, amelyek jogvédő irodákban, népegészségügyi kísérletekben, új népnevelési tervekben és munkában jelentkeznek. Sőt látunk máris szervezeti kereteket, amelyek tizenhét év után jelentőséghez jutnak és beszélünk vezető gondolatokról, amelyek mindinkább népszerűsödnek, bár évekkkel előbb esetleg gúnyosan és vállveregetve beszéltünk róluk. Valami történik körülöttünk és bennünk, – ismételjük. S a szavakból, az indulatokból, az érzékenységekből és nem utolsó sorban: az előrelátók akaratából talán épülni kezd az erdélyi magyarság valódi, egységbefogó, új közszelleme.

VENCZEL JÓZSEF.

¹⁵ Szenczei László: Szövetkezeti mozgalom és társadalom-alakító irodalom. Páztortűz, 1936. XXII. év. 1. sz. – Érdekes jelenség, hogy a nekilendülő népnevelés kérdése csak most jutott el irodalmi lapjainkig. (L. még Imre Lajos: *Hasznos Könyvtár*. Erdélyi Helikon, 1936. IX. évf. 1. sz.; Mártonfalvi Gábor: Hozzászólás a *Hasznos Könyvtár* kérdéséhez E. Helikon, 1936. IX. évf. 2. sz.) Érdekes jelenség, mert a népnevelésnek immár három éve hivatott hirdetője és művelője a György Lajos és Márton Aron szerkesztésében megjelenő „Erdélyi Iskola“ nevelésügyi és népnevelési folyóirat s máris jelentős pozitív eredményekre tekint vissza.

¹⁶ V. ö. Illyés Elemér: Mit olvas az erdélyi magyar falu? Erdélyi Iskola, 1935–36. III. évf. 5–6. sz.

¹⁷ Az értelmiségnevelés néhány részletkérdésére rámutattam: Értelmiségnevelés és a főiskolás mozgalmak. E. Tudósító 1935, XVIII. évf. 6. sz.; A magyar társadalomépítés alapja: az értelmiség nevelése. Uj Kor, 1935, I. évf. 10. sz.; Collegium Transilvanicum. Az értelmiségnevelés feladatai. Erdélyi Iskola. 1935–36, III. évf. 5–6. sz.